

УДК 81'24'367.7:[070:654.197]

ТРУДНОЩІ В КООРДИНАЦІЇ ПІДМЕТА І ПРИСУДКА ПІД ЧАС ТЕЛЕВІЗІЙНОГО МОВЛЕННЯ НАЖИВО

Анатолій Капелюшний

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, Львів, 79044, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua

Проаналізовано труднощі в координації підмета і присудка під час телевізійного мовлення наживо, помилки, пов'язані з недодержанням мовностилістичних норм, способи їх уникнення, шляхи вироблення відповідних рекомендацій тележурналістам.

Ключові слова: телебачення, прямий ефір, тележурналіст, мовлення телевізійних журналістів, координація підмета і присудка, помилки.

Координація підмета й присудка належить до чи не найменш зарегламентованих форм зв'язку, різновидів залежності слів в українській мові й стилістиці. Здебільшого майже завжди можливі різні варіанти поєднання підмета й присудка. Проте залежно від того, який варіант обирає журналіст в конкретній мовленнєвій ситуації, виникають ті чи ті, бажані чи небажані відтінки в експресивному забарвленні висловлювання, а подеколи й у його значенні, у змісті сказаного в прямому ефірі. Тому з метою уникнення небажаного комунікативного ефекту варто приділяти координації головних членів двоскладного речення пильну увагу.

Певною мірою труднощі в координації підмета й присудка, що виникають у практиці мовлення телевізійних журналістів, пов'язані з деякою плутаниною в теоретичних питаннях, не так до кінця не з'ясованих, як до кінця не сприйнятих певним колом дослідників-мовознавців. Щодо цього Т. В. Михайлова, зокрема, зауважує: «Раніше у мовознавчій літературі такий предикативний зв'язок визначали як узгодження, що пояснюється близькістю зв'язку між головними членами речення до зв'язку між іменником та узгоджуваними з ним залежними формами. Однак через взаємозалежність підмета і присудка, її реченнєву специфіку цей зв'язок слід виділяти окремо і коректніше називати координацією» [5, с. 162].

Здавалося б, переконливе обґрунтування взаємозалежності підмета й присудка наводить І. Р. Вихованець: «Підмет поєднується з присудком формою предикативного зв'язку – координацією. Як було вже зазначено, координація поєднує в собі форми керування й узгодження, які виступають різноспрямованими синтаксичними чинниками: присудок своєю семантико-синтаксичною валентністю вимагає підмета в типовій для нього формі називного відмінка іменника, а підмет визначає форми особи, числа та роду присудкового компонента» [1, с. 216].

В іншій своїй праці на основі наведених аргументів вчений доходить цілком логічного висновку, проти якого досі ще ніхто не заперечував. Він, зокрема, пише:

«Це дає змогу кваліфікувати такі сполучення як взаємозалежні, що є синтезом узгодження, реалізованого залежністю присудка від підмета, і керування, реалізованого залежністю підмета від присудка. Крім того, у взаємозалежності підмета і присудка виявляється специфіка предикативного зв'язку, її реченнєвий характер, тоді як в узгодженні відбиваються особливості одного з різновидів підрядного зв'язку, його належність до сфери словосполучення» [2, с. 254].

Здебільшого з наведеним тлумаченням специфіки зв'язку підмета й присудка серйозні лінгвісти просто погоджуються. Наприклад, К. Ф. Шульжук наголошує на тому, що між підметом і присудком у двоскладному реченні встановлюється тип зв'язку координація, тобто це «форма предикативного зв'язку, специфіку якого становить взаємозв'язок головних членів речення – підмета і присудка» [6, с. 400].

Проте досі в окремих дослідженнях, не наводячи жодного аргументу, цей тип зв'язку називають узгодженням. Так, відповідний розділ у книзі І. П. Ющука названо «Узгодження підмета з присудком» [7, с. 499]. Щоправда, автор на початку розділу зазначає: «У двоскладному реченні присудок із підметом пов'язується переважно підрядним зв'язком узгодження» [7, с. 499]. Ось це слово «переважно» певною мірою виправдовує дослідника. Так само називає розділ у своєму посібнику 2009 року видання й Г. Й. Волкотруб – «Узгодження присудка з підметом» [3, с. 219]. Тут ми можемо зауважити абсолютне й беззастережне наслідування старих трактувань типу зв'язку між головними членами двоскладного речення: присудок неодмінно залежний від підмета й підпорядкований йому. Про взаємозалежність головних членів речення суто теоретично тут не йдеться, так само не йдеться про випадки зворотної координації («зворотного узгодження») за іменного складеного присудка. Хоча зауважимо, що в обох щойно названих дослідників праці мають саме практичний, прикладний, ужитковий характер. І загалом достатньо високий науковий рівень рекомендацій не псує термінологічна неточність авторів.

В основу цієї статті покладено приклади, виявлені на основі наших спостережень впродовж 2009–2015 років за мовленням наживо журналістів різних загальнонаціональних і регіональних телеканалів та телекомпаній. Це 23 телемовники: Перший національний (UA: Перший), ТРК Ера, 1+1, 2+2, ТЕТ, Інтер, ICTV, СТБ, Новий канал, 5-й канал, Еспресо TV, ТРК Україна, Футбол (Футбол 1, Футбол 2), ТВі, UBR, 112, Тоніс, НТА (2-й канал), ЛТБ (ТРК Львів), Львів ТБ, ЗІК, канал «24», «24 Львів» (ТРК Люкс).

Найпростіші з граматичного погляду випадки координації головних членів двоскладного речення – це поєднання форм роду простого підмета і присудка. Тому тут найчастіше не виникає жодних сумнівів щодо форми присудка, позаяк вона автоматично має набирати форми роду підмета, і всі помилки, що виникають у таких випадках, зумовлені радше неухважністю журналіста: *У першому таймі в нас було заміна (Футбол. – 2012. – 31 березня); Честь нести вогонь для сина стало несподіванкою (НТА. – 2012. – 28 липня); Їй виповнилося всього рік (ТРК Львів. – 2014. – 30 серпня)*. Чималу увагу зазвичай приділяють координації присудка й підмета – невідмінюваної аббревіатури, проте на практиці труднощі у цих випадках виникають лише зрідка: *ТСН готовий поспілкуватися з мером усіх киян (1+1. – 2010. – 25 листопада)* [ТСН – Телевізійна служба новин – готова поспілкуватися]. Значно більше труднощів виникає в координації присудка і підмета – іменника чоловічого роду, що позначає професії, посади жінок: *Педагог погрозувала залишити її дочку, яка відставала у навчанні, на*

другий рік (Інтер. – 2009. – 28 грудня); Ревізор-інспектор зажадала від бізнесмена дві тисячі гривень (ІСТV. – 2010. – 23 березня); Наша кореспондент Юлія Куценко побачила, як ховають жертв [терактів] (ТВі. – 2010. – 1 квітня); Секс-символ спілкувалася зі своїм психоаналітиком (1+1. – 2010. – 29 червня); Працівники так і не могли сказати, куди пішла їх керівник (ZIK. – 2011. – 25 вересня); Підприємець не пішла назустріч (ТРК Львів. – 2013. – 5 березня); На лаві підсудних сьогодні лікар-гінеколог, який приймала тоді злощасні пологи (1+1. – 2013. – 11 листопада); Їхня класний керівник загинула (1+1. – 2014. – 5 лютого); Водій обновкою задоволена (24 Львів. – 2014. – 12 лютого); Сама міліціонер каже, чітких відповідей не отримала (1+1. – 2015. – 9 жовтня). Тут присудок має координуватися за граматичними ознаками, а не за змістом. Щоб уникнути двозначності, при таких іменниках треба вживати ім'я та прізвище, що виконує функцію підмета, й тоді присудок координується за змістом [див., наприклад: 4, с. 278].

Окремо варто наголосити на доволі частих випадках неправильної координації присудка й підмета «день народження»: Приводом до святкування стало день народження партії (Львів ТБ. – 2010. – 8 липня); У вас у п'ятницю було день народження (1+1. – 2011. – 18 вересня); В одного з них було день народження (24. – 2013. – 14 червня); Вчора в нього було день народження (ТРК Україна. – 2013. – 24 жовтня). Власне кажучи, цілком логічним було б трактування цих випадків таке: з погляду формально-граматичного підметом є (хто? що?) день, а день який? народження – неузгоджене означення. Отже, автори таких висловів координують присудок не з підметом, а з означенням. Це унікально неграмотний випадок у мовленні.

Значно складнішою для телевізійних журналістів виявилася координація присудка і підмета-іменника в однині, який позначає множинність осіб чи предметів. Йдеться або про збірні іменники, або про іменники, що позначають об'єднання людей, на кшталт група, гурт, команда, ім'я, родина тощо: Тепер малеча села зможуть зміцнювати своє здоров'я (ЛТБ. – 2009. – 30 листопада); Зараз починають грати в свою гру донецький «Шахтар» (Перший національний. – 2009. – 16 грудня); Зірковий десант офіціантів намагалися влаштувати німецьким безхатченкам Різдово (1+1. – 2009. – 22 грудня); Хоче, щоб на її грудях дзеленчали ще більше нагород (5-й. – 2010. – 24 березня); На десант прибиральників приїхали дивитися десант чиновників (1+1. – 2010. – 21 квітня); Ось цілий сектор «Динамо», який сьогодні різними поїздами прибували до Львова (Футбол. – 2010. – 24 квітня); Велетенські букви вручну малюють ціла група художників (Новий канал. – 2010. – 4 травня); Керівництво області на чолі з Василем Горбалем прийшли до пам'ятника Шевченкові (ЛТБ. – 2010. – 28 серпня); Молодь під пам'ятником Шевченку вирішили по-своєму підбити підсумки роботи уряду (24. – 2010. – 28 грудня); До Львова з'їхали рекордна кількість туристів (24 Львів. – 2011. – 10 січня); Обслуговують цей матч бригада арбітрів із Франції (ІСТV. – 2011. – 24 лютого); Альянс продовжують завдавати ударів по військах Каддафі (24. – 2011. – 1 квітня); Вітали ювіляра весь творчий колектив (ЛТБ. – 2011. – 8 квітня); Група ісламістів напали на християн (5-й. – 2011. – 8 травня); Бригада лікарів екстрено надавали допомогу постраждалим у сутичках (ZIK. – 2011. – 13 вересня); Послухаємо, що скаже наші журі (Новий канал. – 2011. – 25 вересня); «Динамо» свої очки проти «Бешикташа» змогли здобути лише в останню хвилину (UBR. – 2011. – 21 жовтня); Тріо «Крайня хата» відзначили ювілей (ЛТБ. – 2011. – 21 листопада); Міністерство надзвичайних ситуацій опублікують нові правила (ТВі. – 2011. – 25 листопада); Хедлайнерами концерту стане львівський гурт (ZIK. – 2012. – 16 лютого); У яких саме,

і приїхали вивчати спеціальна комісія (ЗІК. – 2012. – 15 березня); Задоволені такою організацією керівництво Краківського [ринку] (ЛТБ. – 2012. – 13 червня); Презентували техніку бригада польських рятувальників (ЛТБ. – 2012. – 19 червня); Рівень їхніх stokів у кілька разів перевищують норму (ЗІК. – 2012. – 31 липня); Подружжя Гусіних Наталю знають ще з колишніх часів (1+1. – 2012. – 19 жовтня); Погрожують припинити працювати навіть швидка допомога (5-й. – 2012. – 9 листопада); Ділянки продали з порушеннями влада Брюховичів (24 Львів. – 2012. – 23 листопада); Обсяги здачі валюти цього тижня збільшилися на п'ятдесят відсотків (НТА. – 2012. – 24 листопада); Гроші виділять із фонду розвитку міськрада (24 Львів. – 2012. – 27 листопада); Поклали вінки керівництво міста та області (ЛТБ. – 2012. – 7 грудня); Натопв із двадцяти тисяч мітингувальників вивисили свій прапор на будівлі (УВР. – 2012. – 8 грудня); Основний відсоток дерев матимуть товарний вигляд (НТА. – 2012. – 10 грудня); «Беркут» захопили будинок та знешкодили злочинців (24 Львів. – 2013. – 20 квітня); На човні сьогодні пересядуть і королівська родина (1+1. – 2013. – 30 квітня); Чим відповість «Карпати»? (2+2. – 2013. – 26 травня); Холостий вистріл. Міністерство оборони відмовилися від ракетного комплексу, на яке витратили двісті мільйонів гривень (УВР. – 2013. – 26 червня); Ідуть уперед «Зеніт» (ТРК Україна. – 2013. – 27 червня); Одружитися пара вирішили 1 липня (1+1. – 2013. – 3 липня); Бригада арбітрів такі тонкі офсайди можуть не розгледіти (Інтер. – 2013. – 7 липня); Молодь у футболках та шортах переконували громадян, що банани ростуть саме у Винниках (24 Львів. – 2013. – 22 жовтня); Побували на одній з таких перевірок і наша знімальна група (24 Львів. – 2013. – 23 жовтня); Подивимось, як гратимуть київське «Динамо» в другому таймі (ТРК Україна. – 2013. – 24 жовтня); Важливо, щоб культура різних держав були в гармонії (ТРК Львів. – 2013. – 24 жовтня); Продовжують випуск огляд подій, що трапились в Україні (ТРК Львів. – 2013. – 5 грудня); Знайшли свою гру команда із Донецька (1+1. – 2013. – 10 грудня); Ввечері тут було повний майдан (1+1. – 2013. – 17 грудня); Вузьке коло депутатів різного рівня зібралися у приміщенні обласної ради (ЗІК. – 2013. – 29 грудня); За солдатами вже стоять «Беркут» (1+1. – 2014. – 23 січня); Раніше сюди приїздили і партійна верхівка Радянського Союзу (УВР. – 2014. – 3 квітня); В Україні знову росте ціни на ліки (ТРК Львів. – 2014. – 17 квітня); Родина Блазишин прийшли до тямі вже в лікарні (ЗІК. – 2014. – 19 квітня); Відкриття джазового фестивалю стартував нині у Рівному (ЗІК. – 2014. – 29 серпня); ОБСЄ вже відправили 80 спостерігачів [титр] (24. – 2014. – 21 вересня); Сім'я Дмитрівих, чії діти залишилися сиротами, нарешті отримали житло (ТРК Львів. – 2014. – 13 жовтня); Період подій Євромайдану змінили його та й усю країну (ТРК Львів. – 2014. – 21 листопада); Львівський «Барком-Кажани» приймали суперників з Полтавщини (ЗІК. – 2014. – 22 грудня); Блок Петра Порошенка отримали майже двадцять один відсоток на Львівщині (ЗІК. – 2015. – 3 січня); Духовенство різних конфесій спільно освятили воду на Водохреще (24 Львів. – 2015. – 25 січня); Ця родина вже були героями нашого сюжету (24. – 2015. – 6 серпня); В меншості залишилися запорізька команда (Футбол 2. – 2015. – 8 серпня); Подивіться, якого нового кумира придбали собі «Манчестер Юнайтед» (Футбол 2. – 2015. – 18 серпня); Поступово все більше і більше хвилин надають йому тренерський штаб (2+2. – 2015. – 15 серпня); Її одразу взялися оперувати бригада військових та цивільних лікарів (1+1. – 2015. – 18 серпня). Зрозуміло, що тут найбільш доцільною (а у випадках з підметами, вираженими збірними іменниками, і єдино можливою) є граматична координація. При цьому Г. Й. Волкотруб зауважує:

«Присудок ставиться у множині: якщо при підметі стоїть означення у формі множини» [3, с. 220]. Виникає запитання, як бути, наприклад, з реченням, наведеним тут вище: *На десант прибиральників приїхали дивитися десант чиновників (1+1. – 2010. – 21 квітня)*. Адже підмет *десант* має при собі неузгоджене означення (*десант який?) чиновників*. Невже «десант чиновників приїхали»? Чи згадана норма стосується лише узгоджених означень?

Особливим є випадок координації присудка з підметом, до складу якого входять *займенники жоден, кожен*. Тут присудок має форму однини. Вживання форми множини – помилка: *Жоден з його партнерів, а їх було четверо, не рухалися й не відкривалися (Перший національний. – 2010. – 25 жовтня); Чи виконали поставлені завдання кожна з команд, про це Віталій Земляк (ЗІК. – 2010. – 16 грудня); Вже з січня часточку вогню можуть взяти додому кожен охочий (24 Львів. – 2010. – 20 грудня); Кожен з них запевняють, що військовий обов'язок виконують (24 Львів. – 2011. – 2 квітня); Жодна з політичних сил, які йдуть на вибори, не пропонують програми економічного розвитку (ЛТБ. – 2012. – 25 жовтня); Кожен у своєму відділенні відтанцювали по десять танців (24 Львів. – 2012. – 17 грудня); Кожне місто-учасник по-своєму вирішували свої проблеми (2-й. – 2013. – 11 липня); Жоден з гравців атаки з Домагоєм Відою по швидкості змагались не можуть (2+2. – 2015. – 12 вересня)*.

Безсумнівними є випадки координації присудків з підметами, вираженими питально-відносними *займенниками хто, що*. Тут є чіткі й недвозначні норми. Підмети, виражені займенниками *хто, що*, координують із собою присудок у формі третьої особи однини теперішнього часу, а в минулому часі та в умовному способі *хто* вимагає форми чоловічого роду, а *що* – середнього. Так само координується присудок із займенниками інших розрядів (неозначеними, заперечними), до складу яких уходить *хто, що* [Див., наприклад: 4, с. 279; 7, с. 500]. Водночас чимало тележурналістів у мовленні наживо припускаються помилок, найчастіше ставлячи присудок у формі множини: *Багато хто продали або вирізали худобу (24 Львів. – 2009. – 10 листопада); Хто з них і в якому випадку мають право на виплату за лікарняними листами? (1+1. – 2009. – 10 листопада); Багато хто з гравців «Барси» зазначають [це] (Футбол. – 2009. – 12 грудня); Хто більше страждає від чорного піару – той, хто його продають, чи той, на кого він спрямований? (5-й. – 2009. – 25 грудня); На урок бальних танців прийшли всі, хто хотіли (24 Львів. – 2010. – 10 березня); Закликав націю об'єднатися та вианувати тих, хто загинули (24. – 2010. – 17 квітня); Багато хто приїхали із різних куточків країни (1+1. – 2010. – 17 квітня); Багато хто з глядачів хочуть задати питання (1+1. – 2010. – 12 травня); Ті, хто відпочивали в Криму, повертаються туди знову (ЛТБ. – 2010. – 5 липня); Ті, хто приїхали на площу перед оперним, також не пошкодували (24 Львів. – 2010. – 25 серпня); В барабанному колі – не ті, хто грати вміють, а ті, хто хочуть (1+1. – 2010. – 9 жовтня); Особливо тішаються пенсіонери і ті, хто про них дбають (24 Львів. – 2010. – 14 жовтня); Ті, хто вижили, досі просять захисту (24 Львів. – 2011. – 21 травня); Дехто з продавців, не витримавши облоги, вийшли з крамом з ринку (24 Львів. – 2011. – 5 вересня); Говорять ті, хто випробували її [методику] на собі (ЛТБ. – 2011. – 12 вересня); Усі, хто відвідали свято, відкрили для себе нові факти (ЗІК. – 2011. – 24 жовтня); Усі небайдужі, хто хочуть принести усмішки, можуть завітати на Фабрику Святого Миколая (ЛТБ. – 2011. – 12 грудня); Документи тих, хто працювали минулого року, дійсні до червня (ТВі. – 2012. – 13 січня); Дехто з кандидатів, які програли вибори, оскаржуватимуть результати (УВР. –*

2012. – 29 травня); Дехто, розповідає Ірина Мартинюк, приходили цілими сім'ями (24 Львів. – 2012. – 31 травня); Дехто з вболівальників на знаки не зважають (НТА. – 2012. – 13 червня); Ті, хто такі приклади подають, каються (1+1. – 2012. – 14 червня); Завтра замість «Ензиму» можуть бути хтось інший (ЛТБ. – 2012. – 25 липня); Ті, хто відповідали за безпеку авіашоу, залишилися безкарними (НТА. – 2012. – 28 липня); Хто прийшли, мали конкретну мету (UBR. – 2012. – 5 листопада); Дехто, можливо, вже ніколи не стануть депутатами (ТРК Ера. – 2012. – 6 грудня); Дехто з забезпечених молодят подали заяви ще влітку (1+1. – 2012. – 21 грудня); Частина з тих, хто знехтували своїми обов'язками, мажоритарники (ТРК Львів. – 2013. – 28 січня); Обиратимуть депутатів обласної ради замість тих, хто потрапили до парламенту (24 Львів. – 2013. – 2 квітня); Усі, хто вперше піднялися в небо, пройшли посвяту чотирма стихіями (24 Львів. – 2013. – 30 квітня); Ті, хто прийшли, не пожалкують (2+2. – 2013. – 26 травня); Не відчувається ненависті до тих, хто ламали кастетами його обличчя (1+1. – 2013. – 23 червня); Ті, хто в медінституті народити ще не встигли, переходять на Мечникова або Рапопорта (24 Львів. – 2013. – 11 липня); Ті, хто не наважилися подати документи через інтернет, на подачу паперових заяв витрачають не більше півгодини (24 Львів. – 2013. – 12 липня); Молитва за тих, хто з цієї війни так і не повернувся (ТРК Львів. – 2013. – 28 жовтня); Більшість із тих, хто прийшли, студенти (24 Львів. – 2013. – 22 листопада); Вдячна всім тим, хто сьогодні прийшли до нас (112. – 2013. – 5 грудня); Дехто із студентів-заочників пішли добровольцем до армії (24 Львів. – 2014. – 5 червня); Ті, хто прийшли, отримали неабияке емоційне очищення (UBR. – 2014. – 26 червня); Ті, хто тут працювали, були без жодних засобів захисту (ЗІК. – 2014. – 26 червня); Не на те сподівалися ті, хто його ухвалювали (UBR. – 2014. – 28 червня); Хотілося б сказати про тих, хто можуть вийти в дніпропетровського «Дніпра» (2+2. – 2014. – 2 жовтня); Ідея проста: через IT-технології допомогти тим, хто хочуть повернутися до звичайного життя (ЗІК. – 2014. – 10 жовтня); Багато хто цього політика називають політиком-скороспілкою (ЗІК. – 2014. – 14 жовтня); Усі, хто хотіли проголосувати вдома, мали заявити про це до п'ятниці (24 Львів. – 2014. – 26 жовтня); Дехто з її однокласників стали студентами російських університетів (24. – 2014. – 7 листопада); Ті, хто не зрадили присязі, передислокувалися до Миколаєва (1+1. – 2014. – 8 листопада); Ті, хто воювали, не мали потрібних знань (ЗІК. – 2015. – 24 січня); Прийшли ті, хто сьогодні вихідний або працюють у другу зміну (24 Львів. – 2015. – 2 лютого); Міськрада нагороджує тих, хто за рік найбільше долучились до музейної справи (24 Львів. – 2015. – 19 травня); В онлайн-голосуванні могли взяти участь будь-хто (ЗІК. – 2015. – 26 травня); Це прекрасно розуміють ті люди, хто знають правила футболу (Футбол 1. – 2015. – 14 червня); Ті, хто поки що не виступають в Баку, торують собі шлях у Львові (24 Львів. – 2015. – 23 травня); Ті, хто працюють у тилу, запевняють: готові до всього (24. – 2015. – 21 червня); Дехто з мобілізованих знову рвуться на фронт (2+2. – 2015. – 11 вересня); Дехто з них нещодавно повернулися з АТО (24 Львів. – 2015. – 12 жовтня); На більшу активність виборців сподіваються як члени комісії, так і ті, хто вже заповнили свій бюлетень (24 Львів. – 2015. – 15 листопада); Багато хто переконані, такий поведінці Добкіна може бути тільки одне пояснення (24. – 2015. – 25 листопада); Багато хто загорнуті в прапори (1+1. – 2015. – 10 грудня).

Інкони трапляються помилки в координації підмета й присудка в головному реченні, якщо підрядне приєднане відносним займенником *хто*. Це найчастіше стаєть-

ся тому, що правила координації присудка й підмета-займенника *хто* автоматично переносять на головне речення, в якому цього слова немає: *Ті, хто вийшов на роботу, з цього тільки користає* (24 Львів. – 2010. – 25 січня); *Ті, хто правила ігноруватиме, платитиме штраф* (НТА. – 2010. – 30 червня); *Ті, хто покаже найкращі результати, представлятиме Україну на міжнародних змаганнях* (24 Львів. – 2010. – 19 листопада); *Ті, хто може заплатити за себе, все ж не приносить прибутку перевізникам* (24 Львів. – 2011. – 14 липня); *Усі, хто вірно розгадував загадки, отримували подарунки та солодоці* (24 Львів. – 2011. – 20 грудня); *Ті, хто знаходив, не завжди розумів ціну знахідки* (ЛТБ. – 2011. – 26 грудня); *Ті, хто залишить стіни обласної ради, висунув свою постанову – мовну* (ЛТБ. – 2012. – 24 листопада).

Зрідка трапляються випадки помилок, пов'язаних з неправильним уживанням форм роду, близькі до використання зворотної координації: *Вам подобається хтось одна* (I+I. – 2010. – 31 березня); *Марія Монцовська – одна з тих, хто прийшла за безкоштовною довідкою* (ЛТБ. – 2012. – 5 січня); *Вона була першою, хто ознайомилась з його змістом* (I+I. – 2012. – 15 лютого); *Катерина єдина, хто не знала про маски-шоу на роботі* (ТВі. – 2012. – 6 квітня).

Загалом порушення правил *зворотної координації* в реченні з іменним складеним присудком, у якому на форму зв'язки впливає не форма підмета, а форма іменної частини присудка, і близькі до них випадки найчастіше спричинені тим, що журналіст у прямому ефірі зосереджений на змісті висловлювання і забуває про його форму: *Гостями фестивалю був хор із Любліна* (24 Львів. – 2009. – 21 грудня); *Вона є однією з найтрагічніших зразків європейського мистецтва* (НТА. – 2010. – 18 травня); *В цьому місці було під землею численні порожнини* (I+I. – 2010. – 13 червня); *Світлана Парацак – одна з найрозумніших студентів України* (НТА. – 2010. – 31 грудня); *Наступним у нас буде пісня Захара «З Новим роком!»* (ЛТБ. – 2011. – 1 січня); *Противниками акції були радикально налаштована молодь* (ЗІК. – 2011. – 14 лютого); *Наша область – одна з десяти регіонів* (ЛТБ. – 2011. – 5 жовтня); *Весілля – одне із найважливіших подій у житті* (ЗІК. – 2011. – 22 жовтня); *Львівщина – одна з лідерів в Україні* (ЛТБ. – 2011. – 30 листопада); *Тринадцяте грудня назавжди для них став чорним днем календаря* (I+I. – 2011. – 15 грудня); *Хочеться згадати про тих, хто у дві тисячі одинадцятим став героями нашого проекту* (ЗІК. – 2012. – 6 січня); *Держава – одна з найбільших виробників фільмів* (УВР. – 2013. – 9 січня); *Він став найкоштовнішим серед усіх моделей цієї німецької марки* (УВР. – 2013. – 17 липня); *Маковей – один із найкрасивіших церковних свят* (I+I. – 2015. – 14 серпня).

У ролі зв'язки в іменному складеному присудку часто в прямому ефірі телевізійні журналісти вживають дієслово *становить*, яке має виразно книжне забарвлення і є характерним для наукового стилю. Проте зовсім неприпустимим є вживання замість стилістично незграбного *становить* російнізму *складає* (рос. составляет): *Загалом збиток від пожежі склав майже сто тисяч гривень* (ЛТБ. – 2011. – 4 січня); *Роздрібний товарообіг склав вісімдесят мільйонів гривень* (ЛТБ. – 2011. – 30 червня); *Раніше ця сума складала тисячу гривень* (ЛТБ. – 2011. – 6 липня); *Солдадо настільки далеко від воріт загрози скласти не може* (Футбол. – 2011. – 21 вересня); *Приріст складає двадцять шість відсотків* (НТА. – 2011. – 8 листопада); *Вартість пам'ятника склала триста шістьдесят тисяч гривень* (ЛТБ. – 2011. – 20 грудня); *Претензії складають понад три мільйони гривень* (НТА. – 2012. – 24 травня); *Самоокупність проекту складає від семи до десяти років* (НТА. – 2012. – 10 грудня); *Кількість підробок на поліцях*

магазинів склала двадцять відсотків (I+I. – 2012. – 24 грудня); На Новий рік третину туристів склали росіяни (24 Львів. – 2013. – 18 січня); Загальна сума витрат вже складає двісті мільйонів гривень (ТРК Львів. – 2013. – 28 березня); Гонорар артистки складе три мільйони доларів (I+I. – 2013. – 18 квітня); Вона склала не менше десяти кілограм у тротиловому еквіваленті (112. – 2013. – 29 грудня); Це складає вісімдесят відсотків від місячної виплати пенсії (ТРК Львів. – 2014. – 17 лютого); Інфляція у квітні склала 3,3% [титр] (UBR. – 2014. – 7 травня); На Рівненщині явка виборців складає п'ятдесят два відсотки (ЗІК. – 2014. – 25 травня); Сума допомоги тепер складає 800 гривень [титр] (24 Львів. – 2015. – 2 травня); Державний борг Греції складає триста п'ятдесят мільярдів (I+I. – 2015. – 22 травня); Вартість робіт складатиме п'ятсот п'ять тисяч гривень (ТРК Львів. – 2015. – 25 травня); Попередня вартість реконструкції площі складає 6 млн грн [титр] (24 Львів. – 2015. – 26 травня); Зараз мінімальний кошторис робіт складає 170 млн грн [титр] (24 Львів. – 2015. – 2 червня); Ціна проїзду у нічному автобусі складає вісім гривень (ТРК Львів. – 2015. – 22 вересня); Явка виборців склала більше тридцяти відсотків (Еспресо TV. – 2015. – 25 жовтня); Вартість ремонту складає майже сімсот тисяч гривень (ТРК Львів. – 2015. – 17 листопада); Справа складає чотириста сторінок (I+I. – 2015. – 30 грудня).

Є й інші випадки калькування російськомовних шаблонів під час координації підмета й присудка. Здебільшого це невластиві українській мові іменні частини складених іменних присудків, зокрема короткі форми прикметників і дієприкметників, зв'язка являється чи ін.: Виконання було відмінно, але голкіпер все бачив і забрав м'яч в руки (ТЕТ. – 2010. – 13 березня); Чим весняні вибори краще осінніх? (5-й. – 2010. – 24 травня); Віднині все їхнє життя пов'язано з цим санаторієм (I+I. – 2010. – 7 жовтня); У одного з контактних осіб виявлено те, що він являється бактеріоносієм холери (5-й. – 2011. – 3 червня); У природі їхній вік удвічі менше (5-й. – 2011. – 28 червня); В готелі один номер на двох завжди дешевше (I+I. – 2011. – 12 липня); Усі ціни і справді дешевше, ніж деінде (I+I. – 2011. – 15 липня); За день-другий буде відомо аналізи (НТА. – 2011. – 4 серпня); Коли вітер стане сильніше, на вулицях вже нікого не буде (5-й. – 2011. – 7 серпня); Любов сильніше обставин (ТВі. – 2011. – 21 листопада); Як таке можливо, з'ясувала Ірина Маркевич (I+I. – 2012. – 1 червня); Джеффо був все-таки на півтора місяця старше (Перший національний. – 2012. – 9 червня); Автомобіль буде легше та ефективніше з економічної точки зору (24 Львів. – 2013. – 23 травня); Мобілка зручніше, дешевше і завжди під рукою (Футбол. – 2013. – 15 червня); Такий ремонт на тридцять відсотків дешевше, ніж традиційний (I+I. – 2013. – 8 листопада); Був обстріляний центр Алчевська (5-й. – 2014. – 2 вересня); Повинно відбутися суттєві збільшення потужності на станціях (ТРК Львів. – 2014. – 9 грудня); Він вже істотно нижче (ТРК Львів. – 2015. – 9 лютого); У самопроголошених «ЛНР» і «ДНР» харчі просто утричі дорожче (I+I. – 2015. – 19 червня); Відведення озброєнь повинно проходити 41 добу [титр] (112. – 2015. – 3 жовтня); Перебування на одному з ділянок тітушок невиправдано (24. – 2015. – 26 жовтня); Київське «Динамо» повинно цей бій витримати (Футбол 1. – 2015. – 24 листопада); Разом ми сильніше (I+I. – 2015. – 19 грудня); Взимку вода набагато чистіше і приємніше ніж взимку [титр] (24. – 2015. – 27 грудня).

Чимало сумнівів виникає в журналістів під час мовлення у прямому ефірі щодо випадків координації присудків з однорідними підметами, а також тоді, коли в реченні однорідними є присудки, означення, або тоді, коли треба координувати підмет і присудок у реченні з відокремленням. Координуючи присудок з однорідними під-

метами, здебільшого мають на увазі такі рекомендації: «При однорідних підметах, ужитих в однині й пов'язаних єднальним зв'язком, дієслово-присудок ставиться як у множині (частіше), так і в однині залежно від того, на чому більше зосереджується увага – на дії чи на предметах» [7, с. 499]; «Якщо однорідні підмети з'єднуються протиставними (?! – А. К.) сполучниками *не... а, не тільки... а й, не стільки... скільки*, присудок ставиться в однині» [3, с. 222]; «Якщо однорідні члени з'єдані розділовими сполучниками (*або, чи*), узгодження присудка може бути різним. Форма однини присудка використовується, якщо присудки належать до однакового граматичного роду... Якщо підмети є іменниками різного роду, то присудок ставиться у формі множини» [3, с. 222]; «При однорідних підметах, вжитих з єднальним сполучником *ні... ні* присудок може мати форму однини і множини» [3, с. 222]; «Якщо однорідні члени речення вжито без сполучників або з єднальними сполучниками *і, та*, присудок може стояти як у множині, так і в однині. При прямому порядку слів (присудок стоїть після підмета) присудок частіше вживається в множині... При значеннєвій близькості підметів постпозитивний присудок може стояти в однині» [3, с. 221]; «При непрямому порядку слів (присудок передє підметом) звичайно вживається форма однини... Форма однини можлива навіть, якщо один з підметів має форму множини» [3, с. 221]; «Множина присудка, вжитого перед однорідними підметами, підкреслює множинність предметів і роздільність дії суб'єктів» [3, с. 222].

Проте Г. Й. Волкотруб тут так само зауважує, що «зазначені вимоги не є категоричними: присудок перед однорідними членами речення і після них може виступати і в однині, і в множині» [3, с. 222]. При цьому дослідниця конкретизує умови, за яких можна говорити про переважне використання того чи того способу координації головних членів речення: «При однорідних членах речення присудок може стояти як у множині, так і в однині. Вибір форми присудка залежить від форми зв'язку підмета, від розташування присудка...» [3, с. 221].

Отже, з урахуванням усіх вищезгаданих норм, рекомендацій і зауважень щодо їх необов'язковості розглянемо практику застосування чи незастосування під час мовлення в прямому ефірі цих правил і положень: *Питання цієї наради, головна тема має бути болючим (5-й. – 2010. – 9 грудня); Вхід та участь у заходах безкоштовна (НТА. – 2011. – 28 квітня); Влада та керівництво клубу обіцяло сприяти фанатам (ЗІК. – 2011. – 5 травня); Прокоментувати «Вікнам» ситуацію головний архітектор та керівництво КМДА часу не знайшло (СТБ. – 2011. – 16 травня); Коли родина дізналася, що дитині допоможе дельфіноterapia, дуже зраділи (1+1. – 2011. – 22 червня); Впав лише перший та частково другий вагони (НТА. – 2011. – 4 липня); Львівська делегація, як справжні українці, приїхали у вишиванках (ЛТБ. – 2011. – 23 серпня); Україна, зокрема Київ, відсвяткували День Незалежності (5-й. – 2011. – 24 серпня); Натура – риби, краби та медузи – не згодні позувати непорушно (1+1. – 2011. – 22 жовтня); Від вокзалу перестав курсувати перший та дев'ятий трамваї (НТА. – 2012. – 14 березня); Спеціальна комісія з рестораторів, етнологів та істориків склали список страв (УВР. – 2012. – 20 березня); «Галактікос» пропустив на третій хвилині, однак зрівняти рахунок так і не змогли (Футбол. – 2012. – 16 вересня); Не лише ми, а й уся команда, технічна і творча, бажають вам доброго дня (ТРК Львів. – 2013. – 17 липня); І «Вільярреал», і «Реал» в трьох матчах здобув максимальну кількість очок (Футбол. – 2013. – 14 вересня); Сердечників не лише більшають, вони ще й молодшають (ТРК Львів. – 2013. – 5 листопада); До акції долучалися не лише молодь, в ланцюг прийшли й дорослі (24*

Львів. – 2013. – 29 листопада); Пікетувальники та керівництво силовиків таки дійшло згоди (24 Львів. – 2014. – 14 лютого); Асоціація автомобільних дилерів та експортерів кажуть, що ціна навіть знизиться (24 Львів. – 2014. – 9 квітня); Протез і лікування для нього і таких, як він, безкоштовне (ЗІК. – 2014. – 29 вересня); Грали першим номером, вилітали просто в атаку «Дніпро» (2+2. – 2014. – 6 листопада); Ярослава поранення, а потім ампутація ноги не зламало (ТРК Львів. – 2015. – 21 березня); Львів'янин та киянка уже кілька років подорожує світом [типр] (24 Львів. – 2015. – 29 травня).

Проаналізувавши випадки недоцільної, незграбної, а то й помилкової координації в реченнях з однорідними членами, доходимо висновку, що на форму присудка в живому мовленні тележурналістів майже завжди впливає форма одного з однорідних членів речення. Принаймні слово в такій граматичній формі в реченні є (*питання болоче, участь безкоштовна, керівництво обіцяло* і т. ін.). Але є й випадки (зокрема, серед наведених вище їх чотири) помилкового визначення граматичної форми присудка під впливом змісту, який небезпідставно вкладає автор висловлювання – телереporter – в одне зі слів, так чи так пов'язаних із підметом або в слово-підмет (*родина зрадили*, бо родина – це зазвичай декілька осіб; *Україна відсвяткували*, бо в Україні мешкає понад сорок мільйонів людей; *«Галактикос» не змогли*, «Дніпро» *грали*, бо до складу футбольних команд входить одинадцять польових гравців).

Складнішими з погляду використання, проте абсолютно однозначними з погляду відповідності мовностилістичним нормам є випадки координації присудка з підметами, супроводжуваними прикладкою: *Її іменем товариство «Кіш» навіть назвав свою чашку* (24 Львів. – 2010. – 14 жовтня); *Гурт «Ротанія», наприклад, припіднесли нагороду Андрію Великому* (НТА. – 2011. – 22 січня); *Клуб Андрія Шевченка «Динамо», скориставшись паузою в чемпіонаті, провело акцію* (5-й. – 2011. – 28 березня); *Ще одне дев'ятнадцятирічне дарування «Сантоса» – Даніло – відправив другий м'яч у ворота* (5-й. – 2011. – 23 червня); *Для вас у студії працює я, Ірина Фостяк* (ЛТБ. – 2011. – 15 липня); *Одне з найдавніших містечок Львівщини – Радехів – відзначив свій день народження* (ЛТБ. – 2011. – 29 серпня); *Регбійна команда «Батяри» на стадіоні «Юність» прийматимуть суперників* (ЗІК. – 2011. – 30 вересня); *«Тойота-центр «Діамант» співпрацюють із «Аеріколь-банком»* (НТА. – 2011. – 5 листопада); *До Новоград-Волинського прибула Голова Верховної Ради України Володимир Литвин* (ЛТБ. – 2011. – 27 грудня); *Довгоочікувана вистава «Караван з Європи» не залишив байдужим львів'ян* (НТА. – 2012. – 12 березня); *Товариство «Квіткава галлявина» придбала ринок через аукціон* (ТВі. – 2012. – 26 березня); *Всеукраїнське об'єднання «Свобода» подала до суду* (ЗІК. – 2012. – 9 вересня); *Сценарій десять гривень за долар вважають безпідставними* (1+1. – 2012. – 14 листопада); *Інший перевізник – АТП-1 – на маршрутах встановили навігатори* (24 Львів. – 2012. – 3 грудня); *Один із фаворитів – Німеччина – відмовилася від Олімпіади* (ЗІК. – 2013. – 14 листопада); *Фонд «Їжаки» не мають потрібних документів і займаються шахрайством* (24 Львів. – 2014. – 17 травня); *Тур Україною гурт «Атмосфера» розпочала ще навесні* (ЗІК. – 2014. – 11 вересня); *Прислів'я «Для кого війна – для кого мати рідна» вже просто приросла до декого з українців* (24 Львів. – 2014. – 29 вересня); *Товариство «Квіти Львова плюс» отримали всі документи для забудови* (24 Львів. – 2015. – 23 травня); *Мандрівний театр «І люди, і ляльки» наступного року планують тур Україною* (ЗІК. – 2015. – 1 липня). Так, як і в попередньому розглянутому тут випадку (пов'язаному з однорідними членами речення чи з відокремленнями), під час коорди-

нації присудків з підметами, біля яких є прикладка, на форму присудка здебільшого впливає граматична форма слова, що найчастіше не просто вжите в цьому реченні, а й розташоване найближче до присудка (на кшталт *фонд «Іжаки» не мають, гурт «Атмосфера» розпочала* чи ін.). Проте близькість розташування цих слів у реченні ще не є приводом для їх координації, бо знову ж таки в цьому разі ми координуємо присудок не з головним членом – підметом, а з другорядним членом – означенням (прикладка – різновид означення): (хто? що?) *фонд* (який?) *«Іжаки»* (що зробив?) *не мають*. Тому в таких випадках треба просто координувати присудок з підметом, а не з прикладкою, бо тоді цей тип зв'язку не може називатися координацією, адже в ньому беруть участь не лише головні члени речення.

Так само однозначними з погляду їх відповідності нормам є випадки координації присудка з підметом на кшталт *брат із сестрою*, проте тут вирішальний вплив справляє бажання автора підкреслити той чи той нюанс висловлювання. Це стосується всіх випадків, крім одного, коли до складу підмета як перший компонент входить особовий займенник *я, ти, він*. Тоді присудок має стояти в однині [див., наприклад, 4, с. 280]: *Він разом з екіпажем затримали зловмисника* (24. – 2009. – 27 грудня); *Він разом з командою однодумців реалізували проект* (ЛТБ. – 2010. – 10 вересня); *Він із сестрою поїхали на кастинг до Києва* (1+1. – 2011. – 24 червня); *Саме він з батьком переховували бронзового Леніна* (ЗІК. – 2011. – 4 грудня); *Я зі своїми європейськими колегами твердо переконані* (24. – 2012. – 28 січня); *Він разом із односельчанами збирали ледве не по копійці на пам'ятник герою* (ТРК Львів. – 2013. – 8 квітня); *Вона з онуком вже півгодини не можуть вибратися в село* (24 Львів. – 2013. – 29 червня); *Він із колегами готові до будь-якого розвитку подій* (UBR. – 2013. – 24 грудня); *Я разом з усією командою «Новин» бажємо миру, єдності у Новому році* (ТРК Львів. – 2014. – 31 грудня).

Проте найчастіше під час мовлення наживо у телевізійних журналістів виникають труднощі в координації присудків і складених підметів – кількісно-іменних зворотів («Кількісно-іменний зворот – це сполучення слова, що має кількісне значення, з іменником або займенником у родовому відмінку. Головним компонентом у звороті можуть виступати кількісні числівники..., збірні числівники..., дробові числівники..., неозначено-кількісні числівники..., а також іменники із значенням визначеної або невизначеної кількості» [3, с. 219]).

Є ціла низка загальноприйнятих норм, якими треба керуватися в цих випадках. Найтипівіші з них такі: «При підметі, вираженому кількісним числівником або поєднанням кількісного числівника чи кількісного слова з іменником, присудок ставиться: а) в однині, якщо увагу зосереджено на кількості...; б) у множині, якщо увагу зосереджено на дії» [7, с. 499–500]; «Якщо до складу підмета входить неозначено-кількісний числівник (багато, мало, чимало, трохи та ін.), то присудок, як правило, ставиться в однині» [7, с. 500]; «Якщо складений підмет має часове значення, то присудок ставиться в однині: *Три роки минуло...*» [7, с. 500]; «При підметах, виражених іменниками *більшість, меншість, частина, половина, решта* тощо, дієслово-присудок ставиться в однині і в тому самому роді, що й підмет» [7, с. 500]; «При підметах, виражених числівником або кількісно-іменниковим зворотом, присудок може стояти і в однині, і в множині» [3, с. 220]; «Присудок стоїть в однині: 1) якщо підмет, виражений числівником, позначає абстрактне число...; 2) якщо підмет – складний числівник – закінчується на один...; 3) якщо головним компонентом кількісно-іменникового звороту в ролі підмета виступає кількісний іменник (десяток, сотня, решта, сила,

сила-силенна)... 4) якщо підмет позначає міру часу, ваги, простору і под. ... 5) якщо підмет виражений іменником з компонентом *нів-*» [3, с. 220]; «У багатьох випадках при підметах – кількісно-іменникових зворотах можливе використання присудка в однині і в множині» [3, с. 220]; «При позначенні приблизної кількості літературною нормою допускається варіантність форм, але частіше використовується форма однини» [3, с. 221]; «При кількісно-іменникових зворотах, другий компонент яких називає істот, множина присудка вказує на активну або роздільну дію, однина – на пасивну або спільну дію» [3, с. 220–221]; «Якщо другий компонент у кількісно-іменниковому звороті називає неістот, форма однини вказує на загальну сукупність предметів, форма множини – на окремі предмети» [3, с. 221].

Проте тут треба розрізняти випадки координації присудка з підметом, вираженим поєднанням іменника та кількісного числівника, і з підметом, вираженим поєднанням іменника та іменника з числовим значенням. І там, і там є своя специфіка. Значно простішими є випадки координації присудка з підметом–зворотом «кількісний числівник + іменник»: *У змаганнях взяли участь сто двадцять один боксер (НТА. – 2009. – 22 грудня); Щороку статую відвідують майже мільйон осіб (24. – 2010. – 14 квітня); Постраждали близько шістдесят людей (ТВі. – 2010. – 7 травня); Не може здивувати один одного обидва тренери (Перший національний. – 2010. – 12 травня); Вболівати за своїх прийшли чимало одеситів (5-й. – 2010. – 16 жовтня); Тридцять одне підприємство взагалі не контролювали якість своєї продукції (1+1. – 2010. – 26 жовтня); Новоспечену сім'ю вітали майже мільйон людей (1+1. – 2011. – 29 квітня); У «Марші перемоги» взяли участь тисячу ветеранів (24. – 2011. – 9 травня); Жертвами хакерів стали чотириста тридцять один мільйон осіб (УБР. – 2011. – 12 жовтня); Вчора біля парламенту зібрались близько двох тисяч людей (УБР. – 2011. – 2 листопада); Чимало мистецької молоді взяли участь у конкурсі (НТА. – 2011. – 23 листопада); Кожного року на конкурс надходять все більше заявок (ЛТБ. – 2011. – 12 грудня); Подарунки отримали близько чотирьох тисяч дітей (ЛТБ. – 2011. – 20 грудня); Звіт слухає одна із тих чиновників, яка подала той позов (ЗІК. – 2012. – 6 лютого); 3 конвеєра зійшли понад двадцять одна тисяча машин (УБР. – 2012. – 21 квітня); Тридцять один курсант склали присягу на вірність Україні (ЛТБ. – 2012. – 24 травня); Наше місто відвідало тисячі уболівальників (24 Львів. – 2012. – 23 червня); Такою є одна із основних завдань президента та уряду (НТА. – 2012. – 5 жовтня); В будинку про цю історію знають дуже мало людей (24 Львів. – 2012. – 1 листопада); На першому пленарному засіданні зареєструвались чотириста тридцять один депутат (ЛТБ. – 2012. – 12 грудня); Один мільйон людей зібрались дуже швидко (1+1. – 2013. – 1 січня); Вісімсот п'ятдесят один пасажир змушені були покинути вагони (1+1. – 2013. – 10 лютого); Багато техніки на таких підприємствах, як «Львівтеплоенерго» та «Львівводоканал», простоювали (НТА. – 2013. – 19 березня); Йому виповнилося сімдесят один рік (НТА. – 2013. – 18 червня); Приїхали їх не так і багато (2+2. – 2013. – 25 серпня); Прийшло тисячі людей без прапорів (5-й. – 2013. – 25 листопада); Майже двохсот студентів уже отримали повістки на допит (2-й. – 2013. – 12 грудня); До хатинок прийдуть більше туристів (ТРК Львів. – 2014. – 18 січня); У військовому шпиталі перебувають п'ятдесят один поранений (5-й. – 2014. – 9 червня); У Львові за парти сіли більше семи тисяч першокласників (ТРК Львів. – 2014. – 6 вересня); За це рішення свої голоси віддали двісті тридцять один депутат (ТРК Львів. – 2014. – 16 вересня); На площі було тисячі*

людей (24 Львів. – 2014. – 29 вересня); Зібралися понад тисячу учасників, переважно з них – молодь (ЗІК. – 2014. – 14 жовтня); На Львівщині тільки ви один пройшов тестування на поліграфі (ЗІК. – 2014. – 25 листопада) («При займеннику ви, який вживається для вираження пошани до однієї особи, присудок ставиться в множині» [7, с. 499].); Вшанувати пам'ять вийшло тисячі львів'ян (24 Львів. – 2015. – 20 лютого); Сорок відсотків його складу був оновлений після ночі гніву (24 Львів. – 2015. – 3 липня); Сімдесят сім відсотків населення прийшли на вибори (1+1. – 2015. – 28 вересня). Тут варто врахувати те, що, незважаючи на загальну норму, згідно з якою підмет – кількісний числівник + іменник – координується з присудком і в однині, і в множині (однина наголошує на кількості, множина – на дії), є випадки, коли одна з форм координації небажана. Зокрема, в однині має стояти присудок, коли числівник у складі підмета закінчується на *один*, коли є слово, що позначає приблизну кількість, коли при числівнику є обмежувально-виокремлювальні частки *лише, тільки, всього* тощо.

Є свої відчутні особливості в координації присудка і підмета-зворота «іменник з числовим значенням + іменник»: *Третина, кажуть організатори, перестали купувати ялинки* (Тоніс. – 2009. – 23 грудня); *Присвоєння звання для Бандери вимагали низка обласних рад* (24. – 2010. – 22 січня); *Ще до того, як прозвучав гімн, більшість депутатів розійшлися звідси* (5-й. – 2010. – 22 січня); *Низка депутатів заявляли про грубі порушення регламенту* (НТА. – 2010. – 5 лютого); *Половина виборців у лікарні вже проголосували* (5-й. – 2010. – 7 лютого); *На вівторок відновили роботу з десятків європейських аеропортів* (1+1. – 2010. – 20 квітня); *Більшість із дітей вперше плавають* (24 Львів. – 2010. – 5 травня); *На запрошення Міського центру зайнятості на ярмарку прийшло понад сотню безробітних міста Львова* (НТА. – 2010. – 8 червня); *Решта в паніці вибігли на вулицю* (5-й. – 2010. – 28 серпня); *Більшість людей спали* (1+1. – 2010. – 4 жовтня); *Їх обрали більшість глядачів* (Перший національний. – 2011. – 12 травня); *Саме тому більшість людей і не лікуються* (НТА. – 2011. – 23 травня); *Лише третина любителів моря цього літа туди поїдуть* (24 Львів. – 2011. – 18 червня); *Наступного року до Верховної Ради зайдуть ціла армія мажоритарників* (1+1. – 2011. – 20 листопада); *Щодня сюди приходять майже сотня людей* (УБР. – 2012. – 5 січня); *Більшість фанів у Львові не затримуються* (24 Львів. – 2012. – 25 лютого); *Більшість гурту, приїхавши до Львова, одразу розійшлися по родинах* (24 Львів. – 2012. – 14 вересня); *Більшість і досі роздумують, як зустріти кінець світу* (УБР. – 2012. – 13 грудня); *Від економії бюджету потерпають більшість населення країни* (5-й. – 2013. – 4 січня); *Українці проти податку на валюту. Більшість не хочуть платити цього збору* (УБР. – 2013. – 22 січня); *Третина офісних працівників ненавидять* *Восьме березня* (УБР. – 2013. – 7 березня); *Тут уже зібрались ціла юрба хлопців* (24 Львів. – 2013. – 23 березня); *Нині більшість молоді живуть одним днем* (ЗІК. – 2013. – 6 квітня); *Низка країн продовжують боротися зі стихією* (УБР. – 2013. – 11 червня); *Сам документ більшість навіть не читали* (ТРК Львів. – 2013. – 29 червня); *Третина населення будуть пенсіонерами* (НТА. – 2013. – 6 липня); *Низка перевізників скасували рейси* (УБР. – 2013. – 8 липня); *Більшість молоді такі заклади обходять стороною* (1+1. – 2013. – 20 липня); *Її несподівано підтримали більшість облради* (24 Львів. – 2013. – 10 вересня); *Решта слухали Владуку через гучномовець* (24 Львів. – 2013. – 10 вересня); *Більшість населення країни її не підтримують* (1+1. – 2013. – 10 вересня); *На вихід рушають депутатська більшість* (ЗІК. – 2013. – 22 вересня); *Тріал проїхали майже сотня учасників* (24 Львів. – 2013. – 23 вересня);

Хотілося б, щоб такі накладки почали випускати і решта виробників (UBR. – 2013. – 10 жовтня); Більшість звітом прокурора цілком задоволені, меншість – ні (UBR. – 2013. – 20 грудня); Більшість людей просто спали (UBR. – 2014. – 10 січня); Більшість вже погодилися перерахувати кошти (24. – 2014. – 18 березня); Більшість вже готові до нових звітів (24 Львів. – 2014. – 17 квітня); Половина складу сьогодні відпочивають (Футбол 1. – 2014. – 25 червня); Третина росіян уже зараз недоїдають (1+1. – 2014. – 17 серпня); Так сьогодні виглядають більшість населених пунктів Луганської області (ТРК Львів. – 2014. – 8 вересня); Більшість його рідні, якби й хотіли, то не зможуть проголосувати в зоні АТО (24 Львів. – 2014. – 21 жовтня); У цьому відділенні пройшли реабілітацію сотня військових (ТРК Львів. – 2014. – 17 грудня); Пірнали в освячену воду майже сотня охочих (24 Львів. – 2015. – 19 січня); Більшість львів'ян не підтримали ініціативи (24 Львів. – 2015. – 15 квітня); На свято прийшло сотня пенсіонерів (24. – 2015. – 7 серпня); Проти директора Коломійцева тоді збунтувались більшість колективу (24 Львів. – 2015. – 22 вересня); На цій ділянці уже проголосували понад сотня виборців (1+1. – 2015. – 9 жовтня); Група депутатів розпочали всеукраїнську інформаційну кампанію (ТРК Львів. – 2015. – 19 листопада).

Доходимо висновку, що згадані вище особливості координації присудка і підмета-звороту «іменник із числовим значенням + іменник у родовому відмінку» полягають, зокрема, в тому, що, хоча в типових випадках присудок має набувати саме форми іменника з числовим значенням (*решта приїде вранці, низка об'їзд вимагала, більшість глядачів обрала та ін.*), є декілька доволі істотних нюансів. Зокрема, форму множини рекомендуємо використовувати тоді, коли багатоеlementними є друга частина підмета або присудок (однорідні присудки), а також тоді, коли присудок віддалений від підмета, тобто між ними є підрядне речення або відокремлення [див., наприклад, 4, с. 281].

Найбільше труднощів спричиняє координація такого підмета, коли як іменник з числовим значенням до кількісного звороту входить слово «частина»: *П'ята частина українців взагалі не збираються йти на вибори (24 Львів. – 2010. – 14 січня); Значна частина бортпроводників страйк не підтримали (5-й. – 2010. – 20 березня); Спочатку частина машин почали зупинятися прямо на Європейській площі (1+1. – 2011. – 25 березня); Частина українських пацієнтів можуть позбутися проблем і без допомоги лікаря (1+1. – 2011. – 9 квітня); У день матчу частина уболівальників прийшли до стадіону без квитків (24 Львів. – 2011. – 19 листопада); Значна частина фотографій є ексклюзивними (ЛТБ. – 2012. – 21 січня); На дороги не виїхали частина громадського транспорту (ТВі. – 2012. – 1 лютого); Більша частина їх служитимуть у Збройних силах України (24 Львів. – 2013. – 10 жовтня); Частина нафтопродуктів таки потрапило у воду (UBR. – 2013. – 12 жовтня); Частина естрадних зірок відмовилися від участі в концерті (ТРК Львів. – 2013. – 9 листопада); Більша частина міжнародної команди відлетіли з України (5-й. – 2014. – 9 серпня).*

Отже, дослідивши труднощі в координації підмета і присудка, які виникають у телевізійних журналістів під час мовлення наживо, доходимо таких висновків:

1. Координація підмета й присудка належить до чи не найменш зарегламентованих форм зв'язку, різновидів залежності слів в українській мові й стилістиці. Здебільшого майже завжди можливі різні варіанти поєднання підмета й присудка. Проте залежно від того, який варіант обирає журналіст в конкретній мовленнєвій ситуації, виникають ті чи ті, бажані чи небажані відтінки в експресивному забарвленні вислов-

лювання, а подеколи й у його значенні, у змісті сказаного. Певною мірою труднощі в координації підмета й присудка, що виникають у практиці мовлення телевізійних журналістів, пов'язані з деякою плутаниною в теоретичних питаннях, не так до кінця не з'ясованих, як до кінця не сприйнятих певним колом дослідників-мовознавців.

2. Найпростіші з граматичного погляду випадки координації головних членів двоскладного речення – це поєднання форм роду простого підмета і присудка. Тому тут найчастіше не виникає жодних сумнівів щодо форми присудка, позаяк вона автоматично має набирати форми роду підмета, і всі помилки, що виникають у таких випадках, зумовлені радше неухважністю журналіста. Чималу увагу зазвичай дослідники приділяють координації присудка й підмета – невідмінюваної аббревіатури, проте на практиці труднощі у цих випадках виникають лише зрідка. Значно більше труднощів виникає в координації присудка і підмета – іменника чоловічого роду, що позначає професії, посади жінок. Тут присудок має координуватися за граматичними ознаками, а не за змістом. Аби уникнути двозначності, при таких іменниках треба вживати ім'я та прізвище, що виконує функцію підмета, й тоді присудок координується за змістом. Окремо варто наголосити на доволі частих випадках неправильної координації присудка й підмета «день народження»; автори таких хибних висловлювань координують присудок не з підметом, а з означенням.

3. Значно складнішою для телевізійних журналістів виявилася координація присудка й підмета-іменника в однині, який позначає множинність осіб чи предметів. Йдеться або про збірні іменники, або про іменники, що позначають об'єднання людей, на кшталт *група, гурт, команда, ім'я, родина* тощо. Зрозуміло, що тут найбільш доцільною (а у випадках з підметами, вираженими збірними іменниками, і єдино можливою) є граматична координація. Особливим є випадок координації присудка з підметом, до складу якого входять займенники *жоден, кожен*. Тут присудок має форму однини. Вживання форми множини – помилка.

4. Безсумнівними є випадки координації присудків з підметами, вираженими питально-відносними займенниками *хто, що*. Тут є чіткі й недвозначні норми: підмети, виражені займенниками *хто, що*, координують із собою присудок у формі третьої особи однини теперішнього часу, а в минулому часі та в умовному способі *хто* вимагає форми чоловічого роду, а *що* – середнього. Так само координується присудок із займенниками інших розрядів (неозначеними, заперечними), до складу яких уходить *хто, що*. Водночас чимало тележурналістів у мовленні наживо припускаються помилок, найчастіше ставлячи присудок у формі множини. Інколи трапляються помилки в координації підмета й присудка в головному реченні, якщо підрядне приєднане відносним займенником *хто*. Це найчастіше стається тому, що правила координації присудка й підмета-займенника *хто* автоматично переносять на головне речення, в якому цього слова немає.

5. Зрідка трапляються випадки координації, пов'язаних із неправильним уживанням форм роду, близькі до використання зворотної координації. Загалом порушення правил зворотної координації в реченні з іменним складеним присудком, у якому на форму зв'язки впливає не форма підмета, а форма іменної частини присудка, і близькі до них випадки найчастіше спричинені тим, що журналіст у прямому ефірі зосереджений на змісті висловлювання і забуває про його форму. У ролі зв'язки в іменному складеному присудку часто в прямому ефірі телевізійні журналісти вживають дієслово *становить*, яке має виразно книжне забарвлення і є характерним для

наукового стилю. Проте зовсім неприпустимим є вживання замість стилістично незграбного *становить* російнізму *складає* (рос. *составляет*). Є й інші випадки калькування російськомовних шаблонів під час координації підмета й присудка. Здебільшого це невластиві українській мові іменні частини складених іменних присудків, зокрема короткі форми прикметників і дієприкметників, зв'язка *являється* чи ін.

6. Чимало сумнівів виникає в журналістів під час мовлення у прямому ефірі щодо випадків координації присудків з однорідними підметами, а також тоді, коли в реченні однорідними є присудки, означення, або тоді, коли треба координувати підмет і присудок у реченні з відокремленням. Проаналізувавши випадки недоцільної, незграбної, а то й помилкової координації в реченнях з однорідними членами, доходимо висновку, що на форму присудка в живому мовленні тележурналістів майже завжди впливає форма одного з однорідних членів речення. Принаймні слово в такій граматичній формі в реченні є. Але є й випадки помилкового визначення граматичної форми присудка під впливом змісту, який небезпідставно вкладає автор висловлювання – телерепортер – в одне зі слів, так чи так пов'язаних із підметом або в слово-підмет.

7. Складнішими з погляду використання, проте абсолютно однозначними з погляду відповідності мовностилістичним нормам є випадки координації присудка з підметами, супроводжуваними прикладкою. На форму присудка також здебільшого впливає граматична форма слова, що найчастіше не просто вжите в цьому реченні, а й розташоване найближче до присудка, проте близькість розташування цих слів у реченні ще не є приводом для їх координації, бо знову ж таки в цьому разі ми координуємо присудок не з головним членом – підметом, а з другорядним членом – означенням. Тому в таких випадках треба просто координувати присудок з підметом, а не з прикладкою, бо тоді цей тип зв'язку не може називатися координацією, адже в ньому беруть участь не лише головні члени речення.

8. Так само однозначними з погляду їх відповідності нормам є випадки координації присудка з підметом на кшталт *брат із сестрою*, проте тут вирішальний вплив справляє бажання автора підкреслити той чи той нюанс висловлювання. Це стосується всіх випадків, крім одного, коли до складу підмета як перший компонент входить особовий займенник *я, ти, він*. Тоді присудок має стояти в однині.

9. Найчастіше під час мовлення наживо у телевізійних журналістів виникають труднощі в координації присудків і складених підметів – кількісно-іменних зворотів. Проте тут треба розрізняти випадки координації присудка з підметом, вираженим поєднанням іменника та кількісного числівника, і з підметом, вираженим поєднанням іменника та іменника з числовим значенням. І там, і там є своя специфіка. Значно простішими є випадки координації присудка з підметом–зворотом «кількісний числівник + іменник». Тут варто врахувати те, що, незважаючи на загальну норму, згідно з якою підмет – кількісний числівник + іменник – координується з присудком і в однині, і в множині (однина наголошує на кількості, множина – на дії), є випадки, коли одна з форм координації небажана. Зокрема, в однині має стояти присудок, коли числівник у складі підмета закінчується на *один*, коли є слово, що позначає приблизну кількість, коли при числівнику є обмежувально-виокремлювальні частки *лише, тільки, всього* тощо. Є свої відчутні особливості в координації присудка і підмета-зворота «іменник з числовим значенням + іменник у родовому відмінку». Ці особливості полягають, зокрема, в тому, що, хоча в типових випадках присудок має набувати саме форми іменника з числовим значенням, є декілька доволі істотних

нюансів. Зокрема, форму множини рекомендуємо використовувати тоді, коли багатоеlementними є друга частина підмета або присудок (однорідні присудки), а також тоді, коли присудок віддалений від підмета, тобто між ними є підрядне речення або відокремлення. Найбільше труднощів спричиняє координація такого підмета, коли як іменник з числовим значенням до кількісного звороту входить слово «частина».

Труднощі в координації підмета і присудка під час телевізійного мовлення живо виникають здебільшого тоді, коли журналіст не має достатнього досвіду прямо-ефірного спілкування. Адже здебільшого є варіанти в координації підмета і присудка, і використання кожного з них можна так чи так обґрунтувати. Проте кожен із цих варіантів вносить більш чи менш виразні стилістичні, а то й змістові відтінки в мовлення. Проте надати особливо небажаних змістових відтінків, які значною мірою спотворюють висловлювання, вдається лише найбільш «обдарованим» журналістам.

Приділяючи пильнішу увагу загалом дослідженню складних випадків координації підмета і присудка, мовознавцям надалі варто зупинитися на специфіці використання в мові мас-медіа різних типів кількісно-іменних зворотів, що сприятиме підвищенню рівня культури мови в ЗМІ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник / І. Р. Вихованець. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
2. Вихованець І. Р. Координація / І. Р. Вихованець // Українська мова : енциклопедія. – К.: Укр. енциклопедія, 2000. – С. 253–254.
3. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика української мови : навч. посіб. / Галина Волкотруб. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – 256 с.
4. Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови : навч. посіб. / А. О. Капелюшний. – Вид. 2-ге, переробл. – Львів: ПАІС, 2007. – 400 с.
5. Михайлова Т. В. Координація / Т. В. Михайлова // Українська мова : енциклопедія. – К.: Майстер-клас, 2011. – С. 161–162.
6. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник / К. Ф. Шульжук. – К.: Академія, 2004. – 408 с.
7. Ющук І. П. Українська мова : підручник / І. П. Ющук. – К.: Либідь, 2003. – 640 с.

COMPLICATIONS IN COORDINATION OF SUBJECT AND PREDICATE IN LIVE SPEECH BY TV JOURNALISTS

Anatolyi Kapelyushnyi

Ivan Franko National University of Lviv

Generala Chuprynky str. 49, Lviv, 79044, Ukraine

e-mail: journft@franko.lviv.ua

Covers complications in coordination of subject and predicate in live speech by Ukrainian TV journalists. Special attention is paid to mistakes in coordination of subject and predicate in live TV speech.

Key words: TV journalists, live speech, coordination of subject and predicate, mistakes.